

Utbildningsinspektion i Skarpängsskolan och Attundaskolan, grundskola årskurs 6-9

UTBILDNINGINSPEKTIONENS SYFTE

Skolverkets utbildningsinspektion skall bidra till kvalitetsförbättring genom att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning och vuxenutbildning. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten.

Inspektionens inriktning

Inspektionsutredningen har inriktats mot sju områden. De är särskilt väsentliga för att säkra att alla barn, elever och vuxenstuderande får den omsorg och utbildning som de har rätt till enligt nationella bestämmelser. De sju områdena, som granskats utifrån flera olika aspekter och frågeställningar, är:

Resultaten:

1. Normer och värden
2. Kunskaper

Verksamheten:

3. Arbetsmiljö och delaktighet
4. Pedagogisk verksamhet och undervisning
5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Förutsättningarna:

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning
7. Resurser

I denna rapport behandlas i första hand förhållanden som avviker positivt eller negativt från vad som förväntas i fråga om utbildningskvaliteten enligt de nationella bestämmelserna. Några aspekter behandlas dock i alla aktuella verksamheter, nämligen kvalitetsarbetet, rektorsfunktionen, personalens kompetens, läromedel och utrustning, likvärdiga möjligheter vid funktionsnedsättning, stödinsatser, arbetet med övergripande hälsomål i läroplanerna, bedömning av lärandet och betygssättningen. En helhetsbedömning och motiveringar till bedömningarna görs inom varje granskningsområde.

Bedömningarna av kvaliteten och av hur väl verksamheten uppfyller statens krav görs utifrån läroplaner och författningar i övrigt. Inspektörernas sakkunskap och erfarenheter av jämförbara verksamheter är också betydelsefulla. Analyserna av den insamlade informationen syftar till att klargöra om de lokala lösningarna och systemen fungerar väl. Rapporten avslutas med en sammanfattande bedömning som utgör underlag för Skolverkets beslut angående förbättrings- och kritikområden.

Beskrivning av skolan/rektorsområdet

Skarpängsskolan	Antal barn/elever
Grundskola	510

Attundaskolan	Antal barn/elever
Grundskola	8

Skarpängsskolan ligger i kommundelen Skarpäng i sydvästra Täby, ett socioekonomiskt gynnat område. Närområdet består till övervägande delen av låghusbebyggelse i form av villor och radhus. Andelen föräldrar med eftergymnasial utbildning är bland de högsta i landet.

Skarpängsskolan är en 6-9-skola med 510 elever fördelade på arton vanliga klasser och två mindre särskilda undervisningsgrupper för elever med diagnosen Aspergers syndrom. Dessa grupper tar emot elever från hela kommunen.

Skolan leds av en rektor som till sin hjälp har en biträdande rektor, vars huvudsakliga ansvarsområde är elevstöd och elevvård. Skolan är indelad i tre vertikala arbetslag med sex klasser i varje, ett arbetslag för specialundervisningen samt ett lag för de båda Aspergergrupperna. Varje arbetslag har en lagledare. En lärare kallas enhetschef och har administrativa uppgifter. Skolledningen, de fem arbetslagledarna och enhetschefen bildar tillsammans skolans utvecklingsgrupp. Personalen består av 42 lärare och tolv övrig personal. Skolan erbjuder sedan fyra år tillbaka två särskilda inriktningar, i engelska och matematik, och använder tid från elevens val till breddning och fördjupning inom respektive inriktning.

Skarpängsskolan är byggd 1979 och helt renoverad 2002-2003 och har nu ändamålsenliga och fräscha lokaler. Skolan firar under hösten 2004 sitt 25 års jubileum med ett Öppet hus.

Bilden av Skarpängsskolans inre liv och utveckling uppvisar några viktiga förändringar. I juni 2003 slutade – ganska oväntat – både rektor och biträdande rektor, den skolledning som initierat och drivit ett utvecklingsprojekt med stöd av bidrag från EU, Växtkraft Mål 3. Nuvarande rektorn tillträdde i oktober 2003. Även i elevvårdsteamet har förändringar skett, så till vida att en ny skol-sköterska anställdes till starten av läsåret 2003/04 och ny studie- och yrkesvägledare från starten av innevarande läsår. I lärarkåren pågår en viss generationsväxling med nyanställning av några lärare under de två senaste åren. En stor del av lärarkåren har dock mångårig tjänstgöring på skolan.

Attundaskolan tar emot elever i årskurs 6-9 från hela kommunen med en social problembild och erbjuder både skolundervisning och behandling i en heldagsomsorg. Rektorsskapet ligger hos rektor för Skarpängsskolan men det operativa dagliga arbetet bedrivs av personalen under ledning av en föreståndare.

Attundaskolan är dimensionerad för tio till tolv elever och har vid inspektionstillfället ht 2004 åtta elever i årskurs 7-9. Personalen består av en föreståndare, tillika familjebehandlare, och en behandlingsassistent samt tre lärare. En tjänst som familjebehandlare är vakant men kommer att tillsättas. Attundaskolan fun-

gerar som ett skoldaghem och arbetar med både barnen och familjerna för att försöka normalisera deras allmänna situation och undanröja de hinder som finns för en fortsättning i vanlig skola. Skola, hem och fritid är de centrala områdena i enhetens verksamhet.

Genomförandet av inspektionen i Skarpängsskolan

Skolverket sände den 5 maj 2004 skriftlig information till kommunen om att verksamheten skulle inspekteras och om inspektionens syfte och genomförande. Inspektörsteamet med ansvar för inspektionen i Skarpängsskolan och Attundaskolan har bestått av undervisningsrådet Ulla Lindqvist och experten Per Settergren. Besök i Skarpängsskolan och Attundaskolan inleddes den 5 oktober 2004 och avslutades den 8 oktober.

Denna skriftliga rapport kompletteras med muntlig återrapportering av de ansvariga inspektörerna. Skolverket följer därefter upp eventuella krav på åtgärder som riktas till huvudmannen och vilka effekter i övrigt som utbildningsinspektionen leder till. Tidpunkter för uppföljningen framgår av Skolverkets beslut.

Underlag

Underlaget till denna rapport består av dels dokument från kommunen och Skarpängsskolan, dels den information som samlats in vid observationer, intervjuer och samtal under besöket. Rapporten grundar sig också på annan information om kommunen och skolan som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller finns publicerat på annat sätt.

I Skarpängsskolan genomfördes formella intervjuer med rektor, biträdande rektor, tre lärargrupper, tre elevgrupper, elevrådet, skolpsykologen, skolsköterskan, studie- och yrkesvägledaren, IT-pedagogen samt en grupp föräldrar. Lektioner i skolår 6-9 besöktes. Under besöket fördes också informella samtal med personalen.

Bedömning

1. Normer och värden

Enligt skollagen skall utbildningen för barn och ungdom främja deras utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I läroplanerna framhålls att barnen och eleverna skall utveckla förståelse och respekt för alla människors lika värde. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet. Eleverna skall också utveckla sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden. Eleverna skall kunna ta ett allt större ansvar för det egna arbetet och för miljön.

Inom detta granskningsområde behandlas resultaten av arbetet för att främja vårt samhälles demokratiska värderingar och för att utveckla normer och värden enligt läroplanernas mål.

Skolledning, personal och elever framhåller inledningsvis att det råder stor trygghet och trivsel i skolan, och att elevernas arbetsmiljö är lugn och harmonisk. Ändå ger Skarpängsskolan ett motsägelsefullt intryck. Elever uppger att de trivs i skolan och att det råder ett gott arbetsklimat. Lärarna framhåller att relationerna mellan elever och vuxna i allmänhet är bra, och att skolan är en lugn arbetsplats. Samtidigt framkommer det att det finns yngre elever som känner oro inför möten med äldre. Lärarna tycker att det numera är trångt i skolan, vilket kan ge upphov till konflikter.

Skarpängsskolan har inga ordningsregler, eftersom det, enligt rektor, inte behövs. Eleverna vet hur de ska uppföra sig. Detta stämmer i allmänhet. Men det förekommer ändå olika former av okamratligt och kränkande beteende utav äldre elever, i årskurs 7 och 8, mot yngre elever. Även lärarna uppger att det finns elever med "en tuff mentalitet" som kräver av yngre elever att de ska visa "respekt" – i negativ bemärkelse.

Föräldrarna säger inledningsvis att Skarpängsskolan är, och alltid har varit, en trygg och trivsamt skola med bra undervisning och goda resultat. Men förra året och även i år (2003/2004) har klimatet blivit kärvare och skolan oroligare. Yngre elever är mer utsatta för äldre elevers tendens att sätta sig i respekt. Både föräldrar och lärare uppger att s.k. flippning förekommer – att äldre elever i en ring knuffar runt en yngre elev. Mobbning har förekommit, men tack vare snabba och kraftfulla insatser från skolledning, mentor, skolpsykolog och andra i skolan har de negativa effekterna mildrats, och en normalisering är på väg. Enligt skolledningen har det förekommit problem även tidigare och problemen tenderar att komma och gå i vissa årskullar.

Den tilltagande oron i skolan och den tydliga förändringen i en tidigare så god miljö är både olycklig och oväntad med tanke på att merparten av eleverna kommer från F-5-skolor som har satsat kraftfullt på skolans värdegrund och övergripande mål.

Vid besöket har inspektörerna fått veta och också kunnat märka, att man i Skarpängsskolan inte tagit till vara och byggt vidare på den goda grund som

lagts i F-5-skolorna utan snarare tenderat att tappa bort värdegrundsaspekterna i elevernas allsidiga utveckling till förmån för en mer renodlad satsning på deras kognitiva utveckling. En del elevers utvecklingskurva på detta övergripande område planar ut och vissa elever, företrädesvis pojkar, uppvisar en regression, kanske beroende på att deras förmåga till empati inte får någon ny näring för sin utveckling. Enstaka elever och grupper av elever kan ha en nonchalant eller störande attityd på lektionerna, och delta i okamratlig eller kränkande behandling av andra utanför lektionstid.

Först under föregående läsår började man observera situationen för eleverna i årskurs 6 och gjorde detta till sitt högst prioriterade utvecklingsområde. Det har nu lett fram till ett flertal åtgärder med utökad mentorstid och tätare kontakter med mentorerna, så att eleverna får träffa sina mentorer flera gånger under veckan. Ett introduktionsmaterial med inslag av EQ har också tagits fram. Skolledningen framhåller att värdegrundsarbetet har en viktig plats i den dagliga verksamheten.

Det är bra att skolledning och personal nu har uppmärksammat detta problemområde och vidtagit åtgärder. Även om det rör sig om ett fåtal elever som avviker från den gängse goda normen, så stör deras beteende det allmänna goda intrycket av skolan. Detta kan förmodligen vara en tillfällig svacka hösten 2004. En elevenkät från vårterminen 2004 vittnar om att eleverna trivs mycket bra i skolan, och att de anser att det råder en god stämning och goda relationer elever emellan och mellan elever och personal. Skarpängsskolan har fler sökande elever än vad man kan ta emot.

Sammanfattningsvis gör Skolverkets inspektörer den bedömningen att Skarpängsskolan i allmänhet är en trygg och trivsamt arbetsplats för elever och personal, men att det just nu finns störande inslag i denna bild i form av enstaka elevgrupper med ett nonchalant och okamratligt beteende. Resultatet av skolans arbete med normer och värden bör därför förbättras så att alla elever utvecklar förmågan till empati, hänsyn och ansvarstagande både gentemot andra elever och vuxna.

2. Kunskaper

Utbildningen skall ge kunskaper i vid mening, såväl fakta och förståelse som färdigheter och förmåga att exempelvis utvärdera sitt eget lärande och att arbeta självständigt. Skolan skall sträva efter att varje elev tillägnar sig kunskaper inom utbildningens ämnesområden och kurser men även utvecklar en tillit till sin egen förmåga och en nyfikenhet och lust att lära. Målen för lärandet anges närmare i de nationella läroplanerna och i kursplanerna.

Inom detta område granskas resultaten av det pedagogiska arbetet.

I Skarpängsskolan uppger lärarna att de ger eleverna tydlig och utförlig information om målen för skolarbetet och i senare årskurser också om betygskriterierna. Elever bekräftar att lärarna i allmänhet går igenom målen och försöker förklara nyanserna i betygskriterierna, men uppger att det ibland kan vara svårt att förstå innebörden i målen och kriterierna i relation till arbetets innehåll och uppläggning. Det är, enligt vår bedömning, tveksamt om eleverna kan utnyttja den information de får och tillämpa den i det egna skolarbetet. Eleverna får inte

själva delta i arbetet med att formulera mål för avgränsade kunskapsområden och blir därför inte förtrogna med målstyrt lärande. Eleverna menade också att det råder stora skillnader i olika lärares förhållningssätt till målstyrd undervisning och deras sätt att aktualisera målen och relatera det dagliga skolarbetet till kända och näraliggande mål.

Föräldrarna anser att de får god information om målen för arbetet och om betygskriterier, dels muntligt vid allmänna möten i skolan och i utvecklingssamtalen, dels i den skriftliga informationen från skolan och via skolans hemsida. Enligt föräldrarna råder det inga oklarheter om betygen.

Skolans lärare har under föregående läsår gjort en omfattande bearbetning av sina förra måldokument och betygskriterier från år 2000. Den reviderade versionen, daterad september 2004, har enligt inspektörernas uppfattning en tydligare anknytning till målen i kursplanerna. Men formuleringarna ligger fortfarande på en ganska hög abstraktionsnivå och är inte alltid så lätta för eleverna att förstå och tillämpa.

Skolans resultat

Så gott som alla elever uppnår minst Godkänd på de nationella proven för årskurs 9 i svenska, matematik och engelska. Läsåret 2002-2003 hade samtliga elever i årskurs 9 Godkänd i svenska/svenska som andra språk, engelska och matematik (Kvalitetsredovisning 2003). Så gott som alla elever får ett fullständigt slutbetyg. Ett tydligt mått på kvaliteten på resultaten är elevernas meritvärde baserat på slutbetyget i årskurs 9. Skarpängsskolans elever uppnådde de tre senaste åren följande meritvärde: år 2002 – 217,7; år 2003 – 222,3 och år 2004 – 224,9. Som jämförelse kan nämnas att år 2003 var meritvärdet i genomsnitt i Täby kommun 221,5. Motsvarande siffra för riket var 205,4. År 2004 var genomsnittspoängen i Täby 215 poäng och för riket nästan 207 poäng.

Inspektörernas bedömning är att det trots detta finns en större potential hos eleverna än vad som kommer till uttryck i skolarbetet. Det visar t.ex. en jämförelse mellan elevernas faktiska genomsnittliga meritvärde i åk 9 och ett förväntat modellberäknat värde enligt Skolverkets analysverktyg SALSA. Där indikeras att eleverna utifrån rådande förutsättningar skulle kunna åstadkomma mer i skolan än vad de gör enligt de resultat som har angivits. Läsåret 2003/2004 fanns nämligen en negativ avvikelse på -12 mellan elevernas faktiska genomsnittliga meritvärde i åk 9 och det förväntade modellberäknade värdet. Det modellberäknade värdet i SALSA tar hänsyn till olika bakgrundsfaktorer som föräldrars utbildningsnivå, andel elever med utländsk bakgrund och fördelning pojkar/flickor i kommuner och skolor. Skolan bör noga analysera dessa resultat.

Det är också intressant att titta på elevernas val av olika program i gymnasieskolan, inte minst ur ett jämställdhetsperspektiv. Våren 2004 sökte enligt skolans egna uppgifter 19,1 procent av Skarpängsskolans elever i årskurs 9 till naturvetenskapsprogrammet. Uppdelat på flickor och pojkar visar det sig att 8 procent av flickorna och 32,8 procent av pojkarna i första hand sökte till naturvetenskapsprogrammet. Denna fördelning är något för skolan att reflektera över och analysera.

Sammanfattningsvis är det inspektörernas bedömning att Skarpängsskolans lärare strävar efter att göra undervisningen mål- och resultatstyrd. Informationen till elever och föräldrar är god. Målen kan göras tydligare och förankras bättre i undervisningsgruppen. Eleverna bör involveras i att tillsammans med läraren sätta upp mål för kursavsnitt och enskilda kunskapsområden samt egna kortsiktiga mål. Skolans genomsnittliga meritvärde i åk 9 är förhållandevis högt. Samtidigt visar SALSA ett negativt värde på -12. Skolan bör nog analysera resultaten.

3. Arbetsmiljö och delaktighet

Enligt skollagen skall verksamheten i skolan vara utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar där skall främja aktning för varje människas egenvärde, respekt för vår gemensamma miljö samt jämställdhet mellan könen. Särskilt skall den som verkar inom skolan aktivt motverka alla former av kränkande behandling. All personal skall samverka med elever och föräldrar i arbetet för att forma en god miljö – fysiskt och psykosocialt - för utveckling och lärande.

Granskningen gäller hur man i verksamheten arbetar för en god miljö och för att förebygga kränkningar och ge möjlighet till delaktighet och samverkan.

I varje klass eller undervisningsgrupp skall eleverna ges tillfälle att tillsammans med läraren behandla frågor som är av gemensamt intresse för eleverna. Den närmare utformningen bestäms av skolan. I Skarpängsskolan har man valt att organisera elevernas inflytande i form av elevråd och klassråd.

I Skarpängsskolan finns ett elevråd som under föregående läsår var mycket aktivt. Elevrådets verksamhetsberättelse för läsåret 2003-2004 innehåller redogörelser för de frågor man arbetat med. Man har genom påtryckningar lyckats ändra på beslutet att dra in mjölken till skollunchen en dag i veckan. Man var med och arrangerade EMU-omröstning för skolans elever i årskurs 8 och 9. Elevrådet gjorde insatser för att anskaffa pallar till arbetsplatserna i datasalen HQ, så att elever ska kunna arbeta i par vid datorerna. Elever ur elevrådet är också med och arrangerar luciafirandet och niornas bal.

Detta läsår har elevrådet ännu inte hunnit engagera sig i några större frågor. Det finns brister i de organisatoriska förutsättningarna för elevrådets verksamhet, och det är svårt att få ärenden och information att vandra från elevrådet till klassråden och vice versa. En del klasser har inte klassråd främst på grund av organisatoriska hinder. Samtliga klasser har däremot mentorstid och samling på schemat. På skolan finns alltså olika former för elevernas inflytande.

De pedagogiska förutsättningarna för elevernas inflytande och ansvar varierar. Många lärare är inriktade på att i dialog med eleverna planera arbetet på kort sikt. Man ger bakgrundsinformation och samtalar om de kommande veckornas arbete. Men eftersom undervisningen ofta är läromedelsstyrd och riktar sig till hela klassen eller undervisningsgruppen, är utrymmet för elevernas inflytande ganska snävt och deras valmöjligheter ofta begränsade. När eleverna tillfrågas kan de beskriva arbetsformer i olika ämnen som ger större eller mindre utrymme för inflytande och ansvar. Ofta får praktisk-estetiska ämnen, SO-ämnen och

svenska omdömet att de erbjuder mer av inflytande och ansvar. Men även NO-ämnen nämns sporadiskt.

Lärarna menar att de strävar efter att öppna för elevernas inflytande och ansvar. De inleder ofta arbetet med en presentation av kunskapsområdet och inbjuder därpå eleverna att diskutera arbetets uppläggning och "vägen till kunskaperna". Förslag från eleverna tas upp och berikar ibland arbetet. Andra lärare medger att elevinflytandet ofta är minimalt, och att det är läraren och läroboken som styr det mesta i undervisningen. Likaså är det stora variationer i hur lärare involverar eleverna i utvärderingen av arbetet. Det finns en modell som flera lärare tillämpar, nämligen att sista sidan på provet innehåller frågor kring arbetet och plats för elevernas synpunkter och kommentarer. Andra har en blankett med frågor för en skriftlig utvärdering. Även utvärdering i form av samtal förekommer. Men vad som saknas är en gemensam syn på värdet av att öka elevernas inflytande och ansvar och gemensamma strategier för att uppfylla läroplanens krav på att planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna. Skarpängsskolans kvalitetsredovisning för år 2003 lyfter också fram som prioriterat utvecklingsområde att "öka elevernas möjligheter till ansvar och inflytande".

När det gäller skolans arbetsmiljö i övrigt är det intressant att notera att Skarpängsskolans nya arbetsplan, som ska arbetas fram under läsåret 2004-2005, ska "fokusera på tre begrepp: Kunskap, Trygghet, Glädje". Att man uppnår goda kunskapsresultat är väl dokumenterat. Tryggheten är normalt väl tillgodosedd, även om den just nu, hösten 2004, naggas i kanten av en grupp elever som uppträder störande och ibland även kränkande mot andra. Skolan arbetar med detta problemkomplex och skolans vuxenteam mot mobbning har ingripit snabbt och kraftfullt vid tidigare mobbningsfall. Men elevenkäten vårterminen 2004 visar, enligt sammanställningen över de viktigare frågorna, att "så många som 20 procent inte tycker att vi tillräckligt väl angriper problem med mobbning". Att även rikta uppmärksamheten mot lärandets glädje är vällovligt, eftersträvansvärt och vittnar om höga ambitioner.

Skarpängsskolan har en tydlig handlingsplan mot mobbning och ett vuxenteam som hanterar uppdagade mobbningsfall enligt en plan. Under föregående läsår visade man att man kunde ingripa mot mobbning snabbt, konstruktivt och också framgångsrikt. Däremot såg inspektörerna inte några tecken på ett förebyggande arbete, och eleverna uppfattade inte att kompisstödarna eller vuxenteamet gjort insatser av förebyggande karaktär för att förhindra den störande oron i skolan.

Skolsköterskan genomför regelmässigt hälsosamtal och vaccination i skolår 6 och 8. En tendens är att nu lägga större vikt vid det själsliga välbefinnandet än tidigare. Inspektörerna måste dock konstatera att skolan inte har någon plan för arbete med övergripande hälsomål och att något övergripande hälsoarbete inte pågår.

Sammanfattningsvis gör Skolverkets inspektörer den bedömningen att även om många lärare strävar efter att öka elevernas inflytande och ansvar i skolarbetet och i flera fall uppfyller läroplanens krav på att planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna, så förblir detta ett utvecklingsområde. Skolans värdegrundsarbete behöver förbättras, både till innehåll och form. Sko-

lans vuxenteam mot kränkande behandling bör bli bättre känt av eleverna, och det förebyggande arbetet bör utvecklas.

4. Pedagogisk verksamhet och undervisning

Arbetet för att nå de nationella målen för utveckling och lärande skall främst utformas av eleverna och personalen. Skolan skall samverka med hemmen. Läroplanerna, andra statliga förordningar och kursplanerna ger riktlinjer för arbetet. Det finns bestämmelser om timplaner och ämnes- och kursstruktur, riktlinjer för stödinsatser, för betygssättning och utvecklingssamtal, för utbildning på arbetsplatser, en garanterad undervisningstid etc. Målen i kursplanerna ger dessutom vägledning för arbetssätten genom att beskriva vilka kunskaper, färdigheter och övrig utveckling barnen och ungdomarna skall nå.

Granskningen riktas mot hur man arbetar för att nå målen och hur man anpassar arbetet till olika behov.

I Skarpängsskolan har det under läsåret 2003/04 pågått ett arbete med att revidera och förbättra skolans lokala mål och betygskriterier, och en ny version håller på att färdigställas. I vissa ämnen och ämnesgrupper har man lyckats åstadkomma en bättre anknytning till kursplanernas strävansmål och beskriva tydliga kvalitetsnivåer för de högre betygen.

För elever i behov av särskilt stöd finns det en tydlig organisation och ett arbetslag för stödinsatser. Organisationen består av "elevvårdstrappan" i tre steg med arbetslaget och mentorn som första steg. Om extra insatser krävs skrivs ett åtgärdsprogram. Steg 2 utgörs av elevvårdsteamet, som omfördelar resurser och ser till att eleven får stöd av arbetslaget för stödinsatser. Det tredje steget är elevvårdskonferensen, som i samarbete med elev, föräldrar, mentor och stödteamet kan fatta beslut om ytterligare insatser. Enligt skolans sammanställning av elevenkäten 2004 svarar 80 procent av eleverna att de anser att skolan är bra på att hjälpa elever med problem. Nästan tio procent svarar att de inte vet, vilket tolkas som att de själva inte upplevt något behov av stöd. Lika många, tio procent, anser att skolan inte är bra på att hjälpa elever med problem. Detta har nu uppmärksammats av de ansvariga.

Elevstyrd tid

Elevstyrd tid, på schemat kallad E-tid, finns sedan några år tillbaka och har skapats genom att man från olika ämnen tagit små portioner av tid och lagt samman till ett sammanhängande pass på sextio minuter i veckan i år 7 och åttio minuter i veckan i år 8 och 9. Enligt skolans kvalitetsredovisning för 2003 var syftet "att öka möjligheterna för eleverna att styra en del av skoltiden till aktiviteter som de individuellt hade behov av". I praktiken har E-tiden kommit att användas till stödinsatser åt elever med svårigheter och till återläsning av beviljade ledigheter. Arbetslaget ansvarar för verksamheten, och speciallärarna medverkar i stödinsatserna. I skolår 8 och 9 ligger E-tiden sist på schemat under skoldagen, 15.05 – 16.25. Genom att varje arbetslag har E-tid på olika veckodagar – måndag, tisdag och torsdag – kan elever i behov av stöd få rikligt med stöd, tre gånger i veckan. Detta är alltså ett sätt att utöka undervisningstiden för elever i behov av särskilt stöd, vilket naturligtvis är lovligt. Men eftersom närvaro inte är obligatorisk för alla elever, kan de elever som inte är föremål för

stödåtgärder eller har krav på återläsning efter ledighet, avstå från att närvara på E-tiden, vilket i stor utsträckning också sker. Genom att göra E-tiden frivillig för en stor andel av eleverna i årskurs 8 och 9 har skolan reducerat undervisningstiden för dessa elever till en nivå under den minsta garanterade undervisningstid i timmar som eleverna skall erbjudas. Detta är inte tillåtet, enligt de nationella bestämmelserna. Skolan får utöka tiden men inte minska den garanterade undervisningstiden.

Arbetssätt

Som i alla skolor är det stora variationer i arbetssätt och kvalitet på undervisningen. En tydlig trend, som vi kunde iaktta, är att undervisningen i Skarpängsskolan till stor del är lärarstyrd, läroboksbaserad och uppgifts- och provorienterad. Därmed minskar naturligtvis utrymmet för elevernas inflytande och ansvar. Lärarna själva karakteriserar sin undervisning som traditionell och resultatinriktad. De menar att det är så föräldrarna vill ha skolan. Eleverna upplever att de har många prov och föga utrymme för delaktighet. Visserligen är eleverna mycket betygsmedvetna, men skolan förstärker med sin undervisningstradition denna tendens. Den här formen av undervisning medför vanligen att eleverna får liten stimulans för intellekt, fantasi och känsla, och att deras upplevelse av det man kallar "lärandets glädje" blir låg.

Ett flertal lektioner som besöktes vid inspektionstillfället avvek på ett positivt sätt från den ovan beskrivna trenden. På flera lektioner i engelska och B-språk försökte lärarna göra målspråket till klassrumsspråk. Samarbete mellan svenska och SO förekom på en lektion som tydligt stimulerade eleverna. Ett annat exempel är ett samarbete mellan bild och data och möjligheterna för eleverna att få arbeta med digitala bilder. Det berikar bildarbetet och stimulerar elevernas kreativitet.

I Aspergergrupperna finns det sammanlagt elva elever uppdelade i två grupper, en för yngre och en för äldre elever. Undervisningen är väl anpassad till elevernas förmåga och behov och har ofta en anknytning till deras erfarenheter och intressen. Eleverna blir därmed mer delaktiga i sitt eget lärande. Det råder en lugn och trygg stämning i grupperna.

Bedömning och betyg

För att säkra en likvärdig och rättvis bedömning deltar lärarna i nätverksträffar i kommunen och diskuterar och jämför bedömningen av resultaten på de nationella proven för årskurs 9. På skolan är det arbetslaget som ansvarar för att betygen anpassas till resultaten på de nationella proven och i övrigt grundar sig på allsidiga och kriteriebaserade bedömningar av elevernas prestationer. I allmänhet fungerar detta tillfredsställande, men enstaka undantag finns.

Attundaskolan

Den sociala träningen har en framskjuten plats i verksamheten på Attundaskolan. Så gott som varje skoldag inleds med MEET, Moralisk, Etisk och Empatisk Träning. Därefter fortsätter schemat med basämnena svenska, matematik och engelska. De följande arbetspassen ägnas åt SO-ämnena, NO-ämnena, idrott,

hemkunskap och bild. De tre lärarna planerar skoldagens innehåll så att undervisningen ibland är gemensam och lärarstyrd, och ibland ger eleverna möjligheter att välja aktiviteter inom givna ramar med lärarna som handledare. Vid några tillfällen ordnas undervisningen i form av stationssystem med olika aktiviteter som muntlig framställning och inslag av SO- och NO-arbete. Undervisning och lärande går hand i hand med sociala samvaro och handledning. Mentorstid finns också med på schemat.

Attundaskolan har ändamålsenliga och rymliga lokaler av utmärkt kvalitet. Merparten av skolverksamheten och heldagsomsorgen äger rum i de egna lokalerna. För lektioner i idrott, bild och NO-laborationer åker man med bil till Skarpängsskolan. Idrott och NO genomförs med egna lärare. Endast i bild lånar man lärare av Skarpängsskolan.

Samarbetet med föräldrarna och helhetsperspektivet på barn och familj är väsentliga inslag i arbetet. Minst en gång varannan vecka träffar man föräldrarna – ibland tätare – och bearbetar problemområden och stämmer av det aktuella läget. Målet att eleven ska kunna återgå till vanlig klass i sin hemskola efter minst tre terminer i Attundaskolan uppnås relativt sällan. Det vanliga är att övergången sker efter årskurs 9, när eleven avslutar grundskolan och börjar i gymnasieskolan, antingen på ett nationellt program eller med ett individuellt program. Det mål som enskilda elever siktar på är att få betyg i så många ämnen som möjligt och bli behöriga att söka till ett nationellt program. Skolan utfärdar enbart avgångsbetyg i årskurs 9. I övriga årskurser får eleverna omdömen. Resultaten från de nationella proven för årskurs 9 i svenska, matematik och engelska visar att två eller tre elever av fyra nådde G- eller VG-nivå 2004. Under de fem år som skolan funnits har en tredjedel av de elever som lämnat skolan efter årskurs 9 kommit in på ett nationellt program. En betydligt större andel har börjat med ett individuellt program och några elever har gått vidare till fortsatt behandling.

Attundaskolans viktigaste tillgång är dess personal. Fyra av de fem i personalen som inspektörerna mötte har varit med från starten för drygt fem år sedan. Den femte kom för tre år sedan. Deras kompetens och engagemang för uppgiften är ovärderlig för skolans elever och bidrar starkt till att väcka och vidmakthålla lusten att lära och utvecklas och viljan att se framåt med tillförsikt.

Sammanfattningsvis gör Skolverkets inspektörer den bedömningen att stödet till elever med särskilda behov i Skarpängsskolan fungerar väl, och att skolan funnit en metod att utöka tiden för stöd genom s.k. elevstyrd tid. Samtidigt vill inspektörerna dock påminna om att det inte är tillåtet att underskrida den garanterade undervisningstiden, vilket nu sker i årskurs 8 och 9. Skolans undervisning kan utvecklas och förbättras så att elevernas delaktighet ökar, och så att undervisning och lärande ger eleverna mer av intellektuell stimulans och starkare upplevelser av lärandets glädje.

Vidare bedömer inspektörerna att verksamheten i Attundaskolan övergripande är av mycket god kvalitet. Det råder en god stämning i gruppen och goda relationer mellan elever och personal. Det bedrivs ett målmedvetet skolarbete anpassat efter elevernas individuella förmåga och behov. Inspektörerna såg tydliga tecken på trygghet, gemenskap och glädje.

5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Kommunerna har ett övergripande ansvar för förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolan på lokal nivå. Kommunerna är också huvudmän för de flesta verksamheterna. Läroplanerna lägger tydliga ansvarsområden på rektor och personal för skolornas inre organisation och arbete. Sammantaget har dessa skyldighet att se till att rätten till utbildning och till att nå nationella mål tillgodoses.

Frågor som behandlas vid inspektionen är exempelvis om verksamheten har en ledning enligt de nationella bestämmelserna, hur denna fungerar i praktiken och om det finns system för att säkra och förbättra kvaliteten i utbildningen samt värna enskildas rättsäkerhet.

Skarpängsskolan leds av rektor som tar det övergripande ansvaret för skolans verksamhet och utveckling. Biträdande rektor har ansvaret för elevvården. Skolan har en utvecklingsgrupp bestående av skolledningen, arbetslagsledarna och enhetschefen. Uppgiften är att bedriva kvalitets- och utvecklingsarbete.

Under föregående läsår var skolans högst prioriterade utvecklingsområde att se över organisationen för skolår 6. Lärarna upplever att övergången från F-5-skolan till en 6-9-skola är ett stort steg för eleverna och svårt att hantera för lärarna. I grunden finns här enligt inspektörernas uppfattning ett internt strukturellt problem. Men Skarpängsskolans val av arbetssätt och undervisningsformer, som av någon lärare på skolan liknades vid realskolans, kan bidra till de problem som man nu försöker åtgärda. För att bli bättre på att hantera årskurs 6 måste personalen, enligt inspektörernas bedömning, skärskåda, analysera och värdera sin egen huvudprocess – undervisningen. En fortsättning bör vara att föra kollegiala samtal om metodutveckling och förnyelse av undervisningen, så att den bättre möter elevernas förutsättningar och behov.

Den nya arbetsplan, som skolan har börjat förbereda, ska enligt skolledningen vara inriktad mot tre nyckelbegrepp: Kunskap - Trygghet - Glädje. Det är, enligt inspektörernas bedömning, ett utmärkt fundament för en förändringsprocess i skolan. Inledningsvis bör man då analysera och diskutera kunskapsbegreppet, såsom det framträder i läroplanens mål och riktlinjer och de övergripande strävansmålen. Lusten att lära är där ett centralt begrepp och visar på betydelsen av motivation och delaktighet i elevernas lärande och utveckling.

Andra utvecklingsområden i skolan har sitt ursprung i kommunens nya skolplan och verksamhetsplan och de kommunala kvantitativa uppföljningarna.

I skolans kvalitetsredovisning för 2003 redovisas resultat och måluppfyllelse samt åtgärder för utveckling. Inspektörerna konstaterar dock att skolan inte genomför några systematiska utvärderingar av huvudprocesserna dvs. undervisning och lärande, normer och värden och stödinsatser.

Sammanfattningsvis gör Skolverkets inspektörer den bedömningen att styrningen och ledningen i Skarpängsskolan fungerar väl. Det systematiska kvalitetsarbetet behöver dock utvecklas.

6. Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning

Lika tillgång till utbildning, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, är en grundprincip för det offentliga skolväsendet. Barn- och ungdomsutbildningen omfattar förskoleklassen, grundskolan, den obligatoriska särskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Det skall finnas lika möjligheter till utbildning för barn och ungdomar med olika funktionsnedsättningar och möjligheter till utbildning i särskilda utbildningsformer. Inom skolformerna skall det också finnas olika möjligheter för eleverna att individuellt göra val av ämnen, program, inriktningar och kurser. En skola kan, enligt skollagen, profilera sig för att tillgodose olika elevers behov eller öka elevernas motivation för lärande.

Granskningen gäller om det finns tillgång till utbildning i den omfattning och med den valfrihet som anges i de statliga bestämmelserna. Även informationen om möjligheter till olika val av fördjupning, kurser, skolor och utbildningsvägar behandlas.

I Skarpängsskolan kan eleverna välja på två inriktningar, engelska och matematik, och får då utökad tid, hämtad från elevens val, i sitt valda alternativ. De elever som inte valt någon av inriktningarna, kan som elevens val välja på ett utbud av ämnen inom den praktisk-estetiska sektorn. De kan också få stöd och läxhjälp som elevens val. Inspektörerna förutsätter att elever och föräldrar har informerats i förväg om att valet av profilklass också utgör elevens val.

Skolan erbjuder som språkval franska, spanska och tyska samt förstärkning i svenska och engelska. Nitton elever får modersmålsundervisning.

Eleverna i årskurs 6 får fortsatt utbildning i data, och i samarbete med biblioteket får elever i olika årskurser en introduktionskurs i källkritik. Detta ingår som en förberedelse i att använda internetbaserade källor i eventuella projektarbeten. Skolans datapedagog svarar för utbildningen och finns också tillgänglig för klasser och grupper, som arbetar i någon av datasalarna.

Skolans lokaler ligger på markplanet och är väl anpassade för elever med fysiska funktionshinder.

Sammanfattningsvis bedömer Skolverkets inspektörer att eleverna i Skarpängsskolan har tillgång till utbildning i enlighet med de statliga bestämmelserna.

7. Resurser

Huvudmannen och skolans ledning beslutar hur och med vilka resurser utbildningen skall genomföras för att de lärande skall nå de nationella målen för utbildningen. I skollagen finns dock bestämmelser om några viktiga förutsättningar för att säkra kvaliteten i utbildningen. Dessa avser främst krav på personalens kompetens, tillgång till ändamålsenliga lokaler, läromedel och annan utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning. Även principerna för resursfördelningen aktualiseras vid inspektionen.

I Skarpängsskolan tjänstgör 42 lärare av vilka 39 har pedagogisk utbildning. Tre lärare saknar sådan utbildning.

Anslaget för läromedel uppgår till ca 1 400 kronor per elev men i den summan ingår även förbrukningsmaterial. Enligt inspektörernas bedömning är tillgången

till läromedel förhållandevis god. I skolhuset ligger också ett relativt stort och välutrustat kommunalt bibliotek, som skolan har tillgång till under skoldagen. Skolan har två datasalar med sammanlagt 62 datorer, och det innebär att det i genomsnitt går åtta elever per dator, vilket måste betraktas som bra. En stor fördel är att skolan har en IT-pedagog på 100 procent, som dels svarar för fortsatt utbildning av eleverna, dels finns tillgänglig för klasser och grupper, som arbetar i datasalarna.

Skolans lokaler är nyrenoverade och är väl anpassade för elever med fysiska funktionshinder.

I samband med en lägerskola för eleverna i årskurs 6 i Skarpängsskolan anmodades föräldrarna att betala en "egen kostnad" på 300 kronor till skolans postgirokonto. Utbildningen i grundskolan skall emellertid vara avgiftsfri för eleverna, enligt skollagen. Enstaka inslag som kan föranleda "en obetydlig kostnad för eleverna" får förekomma. I det här fallet överstiger summan vad som kan anses vara en obetydlig kostnad.

Sammanfattningsvis gör Skolverkets inspektörer den bedömningen att Skarpängsskolan har goda personella resurser för sin verksamhet i form av utbildade lärare. Tillgången till läromedel, bibliotek och datorer är god, och skolans lokaler är ändamålsenliga och i gott skick. Den avgift som idag betalas av föräldrarna måste, om lägerskoleverksamheten skall fortsätta bekostas av skolan.

Sammanfattande bedömning

Inspektörerna bedömer att verksamheten i Skarpängsskolan övergripande är av mycket god kvalitet. I skolans verksamhet finns dock en del brister och skillnader i kvalitet, och därför finns det behov av utveckling och förnyelse.

Inspektörerna bedömer även att verksamheten i Attundaskolan övergripande är av mycket god kvalitet. Det råder en god stämning i gruppen och goda relationer mellan elever och personal. Det bedrivs ett målmedvetet arbete anpassat efter elevernas individuella förmåga och behov. Inspektörerna såg tydliga tecken på trygghet, gemenskap och glädje.

Det finns således behov av förbättringsinsatser inom följande områden:

Kunskaper

- Skolan bör analysera elevernas kunskapsresultat, bland annat utifrån förväntade värden enligt Salsa.

Arbetsmiljö och delaktighet

- Formerna för elevernas inflytande på såväl undervisningen som skolgemensamma angelägenheter bör utvecklas, så att alla elever – oberoende av lärare – utövar en reell påverkan på skolsituationen.
- Skolan bör utveckla arbetet med normer och värden.
- Skolans förebyggande arbete mot kränkande behandling bör utvecklas.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

- Kvalitetsarbetet och relationerna mellan mål, genomförande, uppföljning, utvärdering, förbättringsåtgärder och kvalitetsredovisning bör utvecklas och särskilt kvalitetsredovisningens roll som instrument för att utveckla verksamheten.

Tillgång till utbildning

- Skolan bör se över avgifter och kostnader för elevernas utbildning så att det överensstämmer med skollagens krav på en avgiftsfri utbildning.

Det finns också sådana brister i verksamheten att författningarnas krav inte uppfylls. Bristerna inom nedan angivna områden skall snarast åtgärdas.

Tillgång till utbildning

- Skolan säkerställer inte att elevernas erbjuds den garanterade undervisningstiden. (1 kap. 2 § grundskoleförordningen).

Datum
2005-09-02

Ort
Stockholm

Per Settergren

Ulla Lindqvist